

Հրամատ Մաթևոսյան

Մենք ենք, մեր սարերը

8

8

– Բարև ձեզ, ընկեր լեյտենանտ:

– Բարև ձեզ:

– Կարելի՞ է նստել:

– Նստեք:

– Ինչո՞ւ եք կանչել, ընկեր լեյտենանտ:

– Մի թեթև գործ կա:

– Շատ հաճելի է ձեզ հետ գործ ունենալ, ընկեր լեյտենանտ:

Սա Ջավենն է. սա գիտի, թե այդ ո՞ր քաղաքում ով ում կոկորդից է

բռնել:

– Գուցե դուք, ընկեր Ջավեն, չեք եղել նրանց հետ, այնպես, կա-տակի համար եք ձեզ մեջտեղ զգել: Կարող է՝ վատ ընթացք ստանա գործը: Երևի հետները չեք եղել, այո՞:

– Չի կարելի, չէ՛, ընկեր լեյտենանտ:

«Ազնիվ է, սրան պիտի միջնորդից հանել»։ Ապա լեյտենանտն զգույշ և հետևելով, որ լեզվական սխալներ չանի՝ ասաց.– Մենք ուզում ենք ձեզանից լսել այն քաղաքի անունը, որտեղ մեկը բռնել է մյուսի կոկորդից և խեղդել։ Մենք և Իշխանը չհիշեցինք, ասում էր՝ դուք կհիշեք:

Ջավենն ուները բարձրացրեց:

Եվ որպեսզի որևէ կերպ արտահայտի իր հարգանքը նրա գի-

տությանը, լեյտենանտը ժպտալով ասաց.– Սա հարցաքննության կարգով չեմ հարցնում։ Պարզապես հետաքրքիր է իմանալ, թե այդ ի՞նչ գիրք է, որ ես չեմ կարդացել:

Ջավենը մտածեց և ասաց.– Չգիտեմ, ընկեր լեյտենանտ, չգիտեմ՝ թե այդ ինչ գիրք է, որ դուք չեք կարդացել:

«Ձեռ է առնում... Մի բան լավ իմացիր. դու գող ես և կարևոր չէ՛

գիրքը կարդացել ես ու գողություն՞ն արել, թե չես կարդացել և գողություն ես արել։ Իսկ ես քո քննիչն եմ, իմացի՛ր։ Ես կարգը խախտելու համար տուգանել եմ պրոֆեսորի։ Իսկ դու պրոֆեսոր չես»:

– Ուրեմն չե՞ս հիշում:

Ջավենը բերանը հարցական ծոցեց:– Չեմ հասկանում, թե գործի հետ դա ի՞նչ կապ ունի:

– Դու շա՞տ գրքեր ես կարդացել:

– Դպրոցում ինչ կարդացել եմ՝ Էդքանը։ Իսկ գրքերը շատ են,– տխրեց Ջավենը,– ժամանակը քիչ է:

Լեյտենանտը հիշեց իր գրապահարանը և ասաց.– Գրքերը շատ են, ժամանակը քիչ, իսկ ով կարդում է՝ միայն կարդում է, ուրիշ գործով չի զբաղվում։ Եթե

գբաղվի՝ չի կարդա:– Նա հիշեց պրոֆեսորին, որ և վճարում էր տուգանքը, և ուղղում սխալները լեյտենանտի խոսքի մեջ:

– Հիմա խուզի ժամանակն է,– ասաց Ջավենը,– ձմեռը, մինչև ծնի սկիզբը՝ մարտ, լավ է. ոչխարին խոտ տուր, ոտքերդ դեմ արա օջախին և կարդա:

«Մի պրոֆեսոր էլ սա է: Բոլորը պրոֆեսոր են դառնում, սխալ ուղղող են դառնում, իսկ իրենց սխալները չեն տեսնում, իրենք իրենց աչքում անսխալական են»:

– Ուրեմն չե՞ս հիշում, թե ինչ ես արտասանել ոչխարները մորթե-լուց առաջ: Ուրիշի ոչխարները մորթոտելուց առաջ: Տեսնելով իրեն քննվողի դերում և քննողին թույլ չտալով իրենից

բարձր կանգնել՝ Ջավենը քնծիծաղեց.

– Ինչպե՞ս կարող է պատահել, որ ես Շեքսպիրին մոռանամ, ընկեր լեյտենանտ: Ասա, քեզ համար արտասանեմ որն ուզում ես. Համլետ, Արքա Լի՞ր, Օթելլո՞...– Ջավենը թաքուն գլուտից ժպտաց.– Պեպո՞...

Նրա ասելու ձևից և մանավանդ Օթելլո և ավելի՛ մանավանդ Պեպո բառից լեյտենանտը հասկացավ, որ նա դերասան է: Իսկ դերասանը պրոֆեսոր չէ: Դերասանը դերասան է: Այս դերասանը հովիվների մոտ իրեն պրոֆեսորի տեղ է անցրել, կարծում է լեյտենանտին էլ կխաբի: Հասարակ գող է:

– Արտասանիր տեսնենք:– Լեյտենանտը ետ ընկավ աթոռին: Նա լեյտենանտ չէ՝ դեսպան է, իսկ Ջավենն առնվազն կապիկ է, որ պարել գիտի և գուցե թե ծիծաղեցնի կուշտ ու հոգսաշատ դեսպանին:

– Ի՞նչ արտասանեմ:

– Որևէ բան:

– Ասեք՝ թող ձեր ճաշակով լինի, ընկեր լեյտենանտ:

- Որևէ բան:
- Չէ, ասեք, էլի:
- Ես թողնում եմ քո ճաշակին:
- Եվրոպակա՞ն, ռուսակա՞ն, հայկակա՞ն, ինչ ուզում եք... Իհա՛րկե դուք եվրոպականին պատիվ կտայիք:
- Շատ բարի, եվրոպական:
- Եվրոպացի ումի՞ց:
- Ե՛վրոպական,– Եվրոպայի էն կողմերի վրա ձեռքը շարժեց լեյ-տենանտը:
- Ախար ումի՞ց, ընկեր լեյտենանտ:
- Մարքսից կարո՞ղ ես:
- Կարող եմ:
- Դե եթե կարող ես,– ազատ շունչ քաշեց լեյտենանտը,– եթե կա-րող ես՝ արտասանիր:
- Ախար Մարքսը բանաստեղծ չի, ընկեր լեյտենանտ:
- Դու բանաստե՞ղծ էիր ուզում: Ես բանաստեղծներին չեմ սիրում,– վճռաբար հայտարարեց լեյտենանտը,– ցնդածներ են: Ցնդածցնդած գրում են: Հրեն կենտրոնում մեկը կա, որ ժամին գնաս՝ ճաշարանում...
- Ճիշտ է, ընկեր լեյտենանտ, բայց ի՞նչ արտասանեմ:
- Գլխներից դուրս գրում են: Եվ այդքան ինչ են գրում՝ մարդ չի հասկանում: Փոխանակ հանրօգուտ աշխատանքով զբաղվելու, ցնդած-ցնդած դուրս են տալիս: Եվ կարծեմ դրա համար նրանց փող էլ են տալիս:

– Իսկ ի՞նչ արտասանեմ:

– Լավ, երևում է, որ կարդացած ես,– շարունակելով մնալ հովա-նավոր՝ ասաց լեյտենանտը:– Միայն՝ ափսոսալ կարելի է, որ այդքան գրքերը քեզ չեն խանգարել հակահասարակական արարք գործելու:

– Ախար, չասացիք, է՛, ընկեր լեյտենանտ:– Ջավենի ամբողջ էությունը, մինչև վերջին բջիջը, հոհոռում էր փակ շրթունքների ետև, և շրթունքներն էին արդեն սկսել խտրտալ:

– Կարլ Մարքսից չարտասանեցի՞ր՝ չարտասանեցիր:

– Գեղարվեստական, է՛, ընկեր լեյտենանտ:

– Օրինակ՝ ինչպե՞ս գեղարվեստական:

– Օրինակ, այնպես, «Մկների ժողովի» պես:

– Լավ, «Մկների ժողովի» պես: «Շունն ու կատուն» արտասանիր: Եթե գիտես, իհարկե:

– Իհա՛րկե «Շունն ու կատուն»... Ի հա... հա... հա... հա... «Շունն ու կատուն»... Իհա՛... ա՛րկե:

Արձանագրության թղթերը, օրվա լրագրերը թափվեցին սեղանի վրայից, օրացույցը թերթվեց, ջրամանի ջուրը պատերը լիզեց: Լուսամուտի ապակիները գնգզնգում էին մի հինգ րոպե, ասես թեթև երկրաշարժ էր: Եվ գյուղի վերևի ծայրին աքաղաղը ծուղրուղուն կիսատ՝ թռավ ցանկապատից, և ձորում, ջրաղացում, մի ականջը խուլ ջրաղացական ասաց.

– Ջավենը ծիծաղում է: Տեսնես ի՞նչ է եղել: Իհարկե չես իմանա ինչ է եղել. ձորո՛ւմ, ջրաղացո՛ւմ, մի ականջդ խուլ, մյուսդ ծա՛նր, իհա՛րկե չես իմանա ինչ է եղել:

Իսկ վերը գյուղամիջում, գյուղխորհրդում, լեյտենանտն իր ամբողջ կատաղությունը դեպի Արշուն, զգվանքը մայրի կասկածամտությունից, խղճահարությունն իրեն՝ որ բոլոր գրքերից միայն «Շունն ու կատուն» գիտե, հայիոյելու կիրքն աղջկա դաշնամուրի դասատուին՝ որ ունքերը քթարմատի մոտ քարձրացնում է և ոռնում

«դո՛ռն՛մի՛... դոռն մի...ռն՛,ռն՛,ռն՛...», և ատելությունն առ այն պրոֆեսորը՝ որ տուգանքը վճարում էր փողին անտարբեր և ուղղում էր լեյտենանտի խոսքի սխալները, և քամահրանքն այս, այս, այս Ջավենին՝ որ աղ է շալակում և ձնացնում թե պրոֆեսոր է, և այն պատճառով, որ առավուտից բան չէր կերել և ստիպված էր շարունակ հարցնել, թե ով արեց խորովածը, միսը գեր էր, թե նիհար, ով սարքեց շամփուրները,– կատաղությունն այս ամենից լեյտենանտը թափեց Ջավենի գլխին:

– Էդ ի՞նչ է, անասո՛ւն, դու ինձ վրա ես ծիծաղո՞ւմ... Ձե՛նդ... Դու ի՛նչ ես՝ աղ շալակո՛ղ... Դու ինչացո՛ւ ես.. Չխոսե՛ս, թե չէ...

Եվ այնպիսի բաներ ու այնպես ասաց, որ կարելի էր որոշել, թե նա որ գյուղից է, հայրն ով է, մինչև ծառայության անցնելը սայլվոր է եղել

թե անասնապահ, քանի տարվա լեյտենանտ է, արտասահման հարազատներ ունի թե ոչ և այլն: Բոլոր մանրամասներով կարելի էր հարցաթերթիկը լրացնել:

Ջավենը չխոսեց. նույնիսկ չկարողացավ ներողություն խնդրել: Այդ գրասերներն այդպես են. երկու բառ են կարդացել ու պարծենում են: Իսկ բանը որ հասնում է մի քիչ լուրջ խոսելուն՝ լեզուները կուլ են տալիս:

– Ինչ չես կարդացել՝ բանտում կկարդաս: Խուզը չի խանգարի:

Ժամանակի սղությունից չես գանգատվի, այնքան ժամանակ ունենա՛ս...

Պրոֆեսո՛ր: Գնա՛: Շնորհակալ եղիր՝ որ հենց հիմա չեմ փակում: Գնա, գնա՛...

Պրոֆեսոր: Լռե՛լ: Երեսառա՛ծ: Սանձները մի քիչ թողնես՝ երես կառնեն, կկողոպտեն: Լռե՛լ: Կկողոպտեն ու աչքերնին չեն ճապացնի: Նայիր աչքերին՝ անմե՛ղ... Աստծո գառ է, լռե՛լ... ոչխար է, ոչխար մորթո՛ղ չէ... Գնա՛, «մի շուն

տաճիկ վիրավորեց... բռնեցի մի շան կոկորդից», գնա, գնա՛: Պրոֆեսորը քիչ է,
գնա դոկտոր դարձիր... Քո՛ստա: